

Blanco-Carrión, O., Barcelona, A., & Pannain, R. (2018). *Conceptual Metonymy: Methodological, Theoretical, and Descriptive Issues*. Amsterdam: John Benjamins.

„Any active cognitive linguist should find this volume appealing, since metonymy is universally recognized in cognitive linguistics as a pervasive factor involved in virtually every aspect of linguistic structure and in pragmatic inferencing.“ (s. 20)

Zatímco v uplynulých dekáдах věnovali mnozí kognitivní lingvisté pozornost metafoře, první desetiletí 21. století se nesou ve znamení narůstajícího zájmu o metonymii. Studií o jejím fungování na různých rovinách jazyka i mimo jazyk stále přibývá, a přestože se soudobé publikace snaží poznatků o metonymii zjistit nebo shromáždit co nejvíce (nebo alespoň tolik jako o metafoře), neustále konstatují jejich nedostatečnost a přitom shodně identifikují bílá místa stávajících kognitivních popisů.

Shoda panuje hlavně na nedostatečném popisu metonymie v tom smyslu, že neexistuje její obecně přijímaná definice nebo typologie (Littlemore, 2015, s. 194; Barcelona, 2015, s. 159). To je do značné míry dáno potížemi s daty. Autentická data pro výzkum metonymie se buď poměrně těžko sbírají v psycholingvistických experimentech, nebo obtížně vyhledávají v jazykových korpusech. Sborník *Conceptual Metonymy* je především významným krokem vstříc zaplňování této mezery.

Už svým podtitulem publikace slibuje široký záběr — zaměření na otázky teoretické, metodologické a deskriptivní. Jako 60. svazek v ediční řadě *Human Cognitive Processing. Cognitive Foundations of Language Structure and Use* nakladatelství John Benjamins ji k vydání připravili Antonio Barcelona, Olga Blanco-Carrión a Rossella Pannain.

Jednotlivé kapitoly sborníku vycházejí z příspěvků přednesených na konferenci *International Cognitive Linguistics Conference (ICLC-12)* v rámci tematické sekce věnované problému metonymie. Do publikace jsou zahrnuty rozpracované verze všech příspěvků, které na konferenci zazněly, s výjimkou jediného, který vyšel už v roce 2015 v časopise *Review of Cognitive Linguistics* (Zhang, Speelman & Geeraerts, 2015). Do třetí části, mezi případové studie, jsou naopak zahrnuty dva příspěvky „navíc“. Tyto dodatečné kapitoly a nepřítomnost příspěvku Zhang a Geeraertse, reprezentujícího částečně protikladnou badatelskou tradici, posilují dojem, že celá publikace je především výstupem jednoho badatelského týmu, vedeného Antoniem Barcelonou a sestávajícího z velké části z členů Ústavu anglické a obecné jazykovědy Córdobské univerzity.

Jedním z hlavních výstupů aktuálního projektu, který tento tým řeší, má být sestavení *databáze metonymií*. Tato databáze by dle autorů měla sloužit jak vlastní kognitivnělingvistické obci, které by měla poskytnout dostatek empirických dat pro vytvoření zevrubné typologie, jednak má za cíl přesáhnout do jiných oblastí a stát se využitelnou například pro jazykové vzdělávání, umělou inteligenci nebo sociální psychologii (s. 28). Představením její pilotní verze se zabývá první část sborníku — *General issues in description of metonymy*. Ve třech kapitolách zde každý z editorů

popisuje část kritérií, která aplikovali při vytváření designu databáze. Antonio Barcelona se věnuje hierarchii metonymií, prototypičnosti a taxonomickým doménám. Olga Blanco-Carrión rozebírá konvencionalitu a jazykové roviny, na kterých se metonymie projevuje, Isabel Hernández-Gomariz metonymické spouštěče, řetězení a možné interakce s metaforou nebo jinými metonymiemi. Ve druhé části knihy — *Discussion of some general properties of metonymy* — se další tři články věnují teoretickým otázkám spojeným s vymežováním metonymie. Günter Radden a Klaus-Uwe Panther s Lindou Thornburg diskutují její konceptuální povahu a vlastnosti, které jsou pro metonymii konstitutivní. John Barnden zkoumá, jakou roli v metonymickém procesu hraje kontrast.

Do poslední části knihy — pod nadpis *Ubiquity of metonymy in language* — je zařazeno pět případových studií. Rozsáhlost jazykových oblastí, ve kterých se může uplatňovat metonymie, se jim daří přesvědčivě demonstrovat. Bogusław Bierwiaczonek na příkladu konstrukce *if-only P* dokládá, jak metonymie založená na vztahu části a celku motivuje vznik nových gramatických konstrukcí. Benedikt Perak ukazuje, jak zásadní proces je metonymie pro konceptualizaci emocí. Analýze metonymií s mluvními orgány jako zdrojovou doménou se věnuje Rossella Pannain. Carmen Portero-Muñoz analyzuje roli metonymie při vzniku tzv. bahuvrihi kompozit a Ana-Laura Rodríguez-Redondo její důležitost pro konceptualizaci manuálních artikulátorů (tvar, umístění a pohyb ruky) ve španělském znakovém jazyce.

Hlavním přínosem sborníku a novem oproti jiným publikacím je bezesporu představení připravované databáze metonymií a kritérií k jejich popisu. Databáze má badatelům poskytovat autentické doklady metonymických příkladů, její představovaná část zatím ovšem zahrnuje „pouze“ 300 příkladů excerpovaných z přechozích studií na téma metonymie. Každá metonymie je zachycena heslem o 11 analytických polích: 1) název kategorie, 2) hierarchie, 3) prototypičnost, 4) příklady metonymie a taxonomická doména, 5) konvencionalita, 6) jazyk, 7) jazykové úrovně, 8) spouštěče, 9) řetězení, 10) konceptuální spojení s jinými hierarchiemi, 11) vzorce interakce. Těchto 11 analytických polí je doplněno dalšími třemi poli obsahujícími metainformace: 12) odkaz na korpusový doklad, 13) odkaz k textu, který danou metonymie analyzoval, a 15) jména autorů hesla a autorů revizí. Mnohá z uvedených polí se ještě dále člení na „podpole“, a databázová hesla tak shromažďují poměrně obsáhlý soubor informací. Jejich informační hodnota ovšem naráží na několik omezení. Většina z nich se dá shrnout pod nemožnost anotaci metonymií replikovat. Pokud bychom chtěli kritéria popisu aplikovat na vlastní data, na základě jejich diskuze v předložené publikaci by se nám to pravděpodobně nepodařilo, a to z následujících důvodů:

- a) Některá pole jsou jako problematická hodnocena už samotnými autory. Obtíže se pojí s určováním úrovní obecnosti v hierarchiích (P₂), stejně tak s posuzováním konceptuálního spojení s jinými hierarchiemi (P₁₀) nebo s posuzováním prototypičnosti (P₇).
- b) Některá pole pouze přebírají informaci od „původního autora“ (z jehož studie byla daná metonymie excerpována). Původním autorem je dán hned název metonymie (P₁). Informace o metonymickém řetězení (P₉) se dozvíme, jen pokud se o nich původní autor zmínil.

- c) Některá pole jsou prezentována jako neproblematická, aniž by čtenář věděl proč. Metonymie jsou interpretovány způsobem, který není dostatečně podložen argumentací ani odkazem na předchozí studii Antonia Barcelony (2011) jako v jiných případech. Není např. vůbec zřejmé, odkud autoři berou jistotu, co metonymií „spouští“. Ve větě *The bottle is sour* má být kotextovým spouštěčem metonymie predikát, protože při substituci na *The bottle is heavy* se o metonymii nejedná (s. 78). To lze bez opory o experimentální data s takovou jistotou tvrdit jen s těžkou duší.
- d) Další neproblematická pole odkazují k předchozímu výzkumu Antonia Barcelony, ke kterému se musí obrátit i čtenář, protože ani tato pole často nejsou ve sborníku popsána dostatečně. Prototypičnost metonymie (P₃) například může nabývat tří hodnot. Podle Barcelony (2011) se v databázi rozlišují metonymie schematické (*purely schematic*), typické (*simply typical*) a prototypické (*prototypical*). Z popisu tohoto pole se čtenář dozví, jak odlišit metonymii typickou od prototypické (prototypická je taková metonymie, která je referenční, a to, k čemu odkazuje, je individuální entita), kritérium odlišující schematickou od typické už ale uvedeno není (schematická metonymie není referenční a typická metonymie referenční být může, ale nemusí).

Obecně řečeno je databáze metonymií problematická ve dvou ohledech: některá rozhodnutí, která autoři databáze a anotačního schématu činí, zůstávají nevysvětlená nebo nejsou dostatečně podložena; jiná rozhodnutí se explicitně nečiní vůbec. Na otázku, jakým způsobem metonymie popisovat, klasifikovat a třídit, Barcelonův tým vlastně neodpovídá — do databáze místo toho integruje více možností. Ve své pilotní verzi tak databáze připomíná spíš pečlivé, systematické a systematizované výpisky z literatury, kterou už jsme o metonymii četli nebo číst mohli. Ze sborníku se navíc nedozvíme ani to, na základě jakého vzorku byla představovaná verze sestavena — na kolik studií a kolik autorů připadá oněch 300 hesel, o jaké studii se jedná a z jaké doby pocházejí. Nelze tedy odhadnout, nakolik rozhodnutí vtělená do architektury dané databáze odráží pouze vlastní výzkum jejích autorů.

Pro pilotní verzi databáze nepovažuji nicméně výše uvedené výtky za zásadní. Trochu rozpačitý dojem ovšem vyvolává skutečnost, že publikace příspěvku ve sborníku má za jejich přednesení na konferenci ICLC-12 zpoždění pět let. Stejně jako tvůrci databáze jsem sice přesvědčena o tom, že by se tato databáze v kognitivnělingvistické komunitě mohla stát mimořádně užitečným nástrojem jak pro popis a typologizaci metonymií, tak pro aplikovaný výzkum (s. 28), a věřím i tomu, že její tvůrci jsou otevření širší diskuzi a případným revizím a doplněním databáze, obávám se ale, že tuto diskuzi poněkud limituje fakt, že od sestavení prvních verzí hesel uplynulo už deset let.

Možná i z toho důvodu, že by to čtenáři nemuselo být zřejmé, připojují editoři sborníku do úvodní části — za tradiční shrnutí a zhodnocení jednotlivých příspěvků a jejich přínosů popořadě — také shrnutí po oblastech, ve kterých podle nich příspěvky rozvíjejí stávající výzkum a stav poznání. Hlavním přínosem sborníku mají na obecné rovině být a) nové deskriptivní metody a kritéria, b) nové odpovědi na staré otázky a nové výzvy pro současné teorie, c) nové koncepty a trendy ve výzkumu metonymie a d) nová empirická data.

Oblast (a) se týká především struktury databáze rozebírané výše. Míru její přínosnosti bude snazší posoudit, jakmile se zaplní novými daty (která předmětem lingvi-

stického výzkumu teprve budou) a jakmile se zveřejní podrobná dokumentace jejich anotace. Momentálně není dostupná ani její pilotní verze. Staré otázky (b) se v teoretické části knihy sice diskutují, na odpovědích na ně se ale jednotliví autoři napříč sborníkem ne vždy shodují, jako např. na kontiguitě jako definičním kritériu metonymie (Panther — Thornburg vs. Radden) nebo na relevanci zdrojové domény (Panther — Thornburg a Radden vs. autoři databáze). Teoretická část sborníku tak sice představuje několik nových konceptů (viz bod c)), jako celek však nepřináší žádnou soudržnou ani zásadně novou teorii. Kapitola Klause-Uwe Panthera a Lindy L. Thornburg je například především obhajobou kontiguity jako definičního znaku metonymie, kritéria představeného už před více než deseti lety (např. Panther & Thornburg, 2007). Relativně nové trendy ve výzkumu metonymie (c) sleduje příspěvek Johna Barndena tím, že se zaměřuje na pragmatické funkce metonymie, zejména na ironii. Schopnost naplňovat pragmatickou funkci ironie připisuje Barnden různým typům kontrastu, na kterých je metonymie založena.¹ Za další nosný koncept, který rozvíjí Günter Radden, se dá považovat *asymetričnost* mezi zdrojovým a cílovým konceptem a rozlišení *interní* a *externí kontiguity*.² Přínos v prezentaci nových empirických dat (d) určitě platí pro případové studie. Už jenom tím, že na pět studií připadají čtyři různé jazyky — angličtina, italština, chorvatština a španělský znakový jazyk — a jejich analýzy se týkají různých jazykových úrovní.

Ačkoli sborník pravděpodobně víc očekávání vyvolá, než naplní, minimálně z těchto důvodů ho kognitivní lingvista může skutečně shledat atraktivním.

LITERATURA

- Barcelona, A. (2015): Metonymy. In E. Dąbrowska & D. Divjak (Eds.), *Handbook of Cognitive Linguistics*. Berlin: De Gruyter.
- Littlemore, J. (2015): *Metonymy: Hidden Shortcuts in Language, Thought and Communication*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Panther, K.-U., & Thornburg, L. (2007). Metonymy. In: D. Geeraerts & H. Cuyckens (Eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* (s. 236–263). Oxford: Oxford University Press.

Martina Vokáčová | Ústav germánských studií FF UK
<martina.vokacova@ff.cuni.cz>

-
- 1 Například kontrastu mezi zdrojovou a cílovou doménou, danému nerelevancí zvoleného zdroje pro cíl, jako v následujícím případě metonymického pojmenování vyučující pomocí fyzického rysu, který je pro její roli nepodstatný: "I finished school Friday ... but ms Mc Crooked nose said i have to come back until i actually walk across stage ... Yeah a bitch mad ..." (s. 105).
 - 2 Interní kontiguita označuje případy, kdy je určitý koncept reprezentován jako vnitřní část nebo vlastnost jiného konceptu, a je inherentně asymetrická, zatímco externí kontiguita může nastat pouze v případech, kdy ani jeden z konceptů nezahrnuje druhý — cílový koncept neobsahuje zdrojový a naopak — a kdy je mezi koncepty symetrický, tedy metaforický, vztah (s. 169). Uvědomování si asymetrie metonymického vztahu může usnadnit identifikaci metonymií v textu.